

ΣΚΗΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ (στ. 494-612)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ, ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

- Α) 494-533: Δέηση Θέτιδας στον Δία και υπόσχεση Δία για δικαίωση Αχιλλέα (Όλυμπος, συμμετέχουν μόνο οι δυο τους)
- Β) 534-537: Η είσοδος Δία στην αίθουσα του θρόνου (πρωταγωνιστεί ο Δίας και συμμετέχουν όλοι οι άλλοι θεοί).
- Γ) 537-571: Ο έντονος διάλογος Δία –Ήρας (πρωταγωνιστούν ο Δίας και η Ήρα, ενώ οι άλλοι θεοί παρακολουθούν)
- Δ) 572-595: Συμφιλιωτική παρέμβαση Ηφαιστου (κεντρικό πρόσωπο ο Ήφαιστος, σε δεύτερο πλάνο ο Δίας και η Ήρα και σε τρίτο πλάνο οι άλλοι θεοί).
- Ε) 596-612: Συμφιλιωτικό συμπόσιο θεών (πρωταγωνιστεί ο Ήφαιστος ως οινοχόος, ο Απόλλωνας με τις μούσες και συμμετέχουν όλοι οι άλλοι θεοί ως συνδαιτημόνες).

ΙΚΕΣΙΑ ΘΕΤΙΔΑΣ (494-517)

ΤΥΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Στάση: Γονατίζει, ακουμπά αριστερό χέρι στα γόνατα και δεξί στην άκρη της γενειάδας.

Δομή: προσφώνηση, υπαινιγμός στην ευεργεσία, αίτημα.

ΔΙΝΕΙ ΕΜΦΑΣΗ:

- Στη **διπλή** αδικία που έχει υποστεί ως θεά, αφού παντρεύτηκε θνητό και ως μητέρα, αφού ο γιος της θα ζήσει λίγο.
- Στην αποκατάσταση **της τιμής** του γιου της και τη δικαίωσή του. (506-511 τίμησε, ατίμασε, δικαίωσε, δικαιώσουν)

ΕΠΙΜΕΝΕΙ ΣΤΗΝ ΙΚΕΣΙΑ: Ο Δίας διστάζει γι' αυτό του υπενθυμίζει την αδικία.

ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΔΙΑ (518-531):

Το δίλημμα του Δία: από τη μια είναι η υποχρέωση που έχει απέναντι στη Θέτιδα και από την άλλη ο φόβος για τις αντιδράσεις της Ήρας (προσήμανση) που προστατεύει τους Αχαιοούς και ζηλεύει τη Θέτιδα. Τελικά συγκατανεύει με το κεφάλι για να μη νιώσει η Θέτιδα ακόμα πιο μειωμένη ως θεά.

ΠΡΩΤΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΗΡΑΣ ΜΕ ΣΥΓΚΡΑΤΗΜΕΝΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (537-544)

Η Ήρα καχύποπτη, ζηλιάρα, κατασκοπεύει τον Δία. Αρχικά του μιλάει πειραχτικά. Ωστόσο, είναι φανερή η εριστική της διάθεση, εκφράζει παράπονα και κατηγορίες (δολιότητα, πανουργία). Μιλά με διπλωματικό και ίσως υποκριτικό τρόπο (προσποιείται ότι δεν ξέρει ποια θεά συνάντησε ο Δίας).

ΠΡΩΤΗ ΝΗΦΑΛΙΑ -ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΔΙΑ (546-551)

Ο Δίας προσπαθεί να συγκρατηθεί και να φανεί ήρεμος, μιλά με ήπιους τόνους και ευγενικά. Επειδή δεν μπορεί να διαψεύσει την Ήρα, επικαλείται το δικαίωμά του να κρατά για τον εαυτό του κάποιες σκέψεις. Τέλος, για να την κολακεύσει, της τονίζει ότι πρώτη θα μαθαίνει όσα πρέπει να γίνουν γνωστά.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΗΡΑΣ ΜΕ ΘΑΡΡΟΣ (553-560)

ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΗ: Καλόβολη και ανεκτική δεν του υποβάλλει ερωτήσεις (η πραγματικότητα, βέβαια, την διαψεύδει).

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ: Λέει ανοιχτά και απερίφραστα ότι είδε τη Θέτιδα να τον ικετεύει.

ΥΠΟΨΙΕΣ – ΦΟΒΟΙ: Φοβάται μήπως η Θέτιδα παρασύρει τον Δία και χάνουν οι Αχαιοί. Τονίζει πως στόχος της είναι να προστατέψει τον Δία που πάντα ήταν με το μέρος των Αχαιών. Στην πραγματικότητα, αυτό θα δυσκόλευε τη θέση της ίδιας η οποία προστατεύει και κάνει τα πάντα για τους Αχαιούς.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΕΙΛΗΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΔΙΑ (562-568)

Η Ήρα έβγαλε τον Δία από τα όρια αυτοσυγκράτησης. Τώρα ορθώνεται ένας πανίσχυρος θεός, αυταρχικός και απειλητικός. Την κατηγορεί για καχυποψία, που του προκαλεί το μίσος, επιβεβαιώνει το φόβο της λέγοντας ότι θα κάνει ό, τι του αρέσει, της υποδεικνύει τη σιωπή και την υποταγή απειλώντας τη με ξυλοκόπημα.

Ο Δίας βρίσκεται σε αδιέξοδο αφού δεν μπορεί να τη διαψεύσει και από ψυχραιμία άμυνα περνάει στην επίθεση με όπλα τη σωματική δύναμη ως άνδρας και την παντοδυναμία ως θεός. Κάνει δηλαδή επίδειξη δύναμης.

Η απειλή του ξυλοδαρμού δίνει γραφικότητα στη σκηνή αλλά δείχνει και το ρόλο του Δία: αυταρχικός μονάρχης που τον τρέμουν ακόμα και οι θεοί, αλλά και αυταρχικός σύζυγος που απαιτεί συμμόρφωση.

Η ΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ Η ΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Η πορεία των γεγονότων τώρα θα αλλάξει. Από εδώ και πέρα ο μύθος θα εξελίσσεται σύμφωνα με την υπόσχεση του Δία στην Θέτιδα. Αυτό είναι προοικονομία για όσα θα ακολουθήσουν: οι Αχαιοί θα υποστούν τις συνέπειες καθώς θα πιεστούν από τους Τρώες. Βέβαια ο πόλεμος τελικά θα λήξει με ήττα των Τρώων, γιατί αυτό είναι το σχέδιο του ποιητή (επική οικονομία).

Από εδώ και πέρα οι θεοί σύζυγοι θα είναι αντίπαλοι.

Φαίνεται η ιεραρχία στη ζωή των ολύμπιων θεών.

ΣΥΜΦΙΛΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΗΦΑΙΣΤΟΥ (574-595):

Ο Ήφαιστος παίζει τον ρόλο του διαμεσολαβητή και με λεπτούς χειρισμούς επαναφέρει τους θεούς στη μακαριότητά τους:

A) Επιπλήττει με διακριτικότητα και τους δύο θεούς-γονείς που μαλώνουν και ταραάζουν τη χαρά του θεικού γεύματος.

B) Συμβουλεύει τη μητέρα του να μη χαλά την καρδιά του πατέρα, να τον καλοπιάνει και να κάνει υπομονή.

Γ) Υπενθυμίζει τι έπαθε ο ίδιος από τον Δία στο παρελθόν (αναδρομική αφήγηση επιβράδυνση).

Είναι εύρημα του ποιητή το ότι ο Δίας πέταξε τον Ήφαιστο από τον Όλυμπο. Στην πραγματικότητα η Ήρα τον είχε πετάξει επειδή ντρεπόταν γι' αυτόν, μιας και γεννήθηκε κουτσός.

ΚΩΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΟΥ

Η μικρή παρέκβαση με το προσωπικό του παράδειγμα, χαλαρώνει την ένταση της ατμόσφαιρας και φέρνει την εύθυμη διάθεση στο τραπέζι των θεών.

Το κωμικό στοιχείο το περιέχουν οι δύο κινητικές εικόνες (του Δία που εκσφενδονίζει τον γιο του και του Ηφαιστου που διαγράφει τον ουρανό).

Κωμική είναι και η εικόνα του Ηφαιστου ως οινόχου, γιατί δεν ταιριάζει σε έναν θεό να κάνει τον υπηρέτη. Επίσης πρέπει να ήταν αστείο και το βάδισμά του (αφού είναι κουτσός).

ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Σήμερα αντιμετωπίζονται με σεβασμό από την πολιτεία και την κοινωνία και θεσπίζονται νόμοι για τα δικαιώματά τους. Σε άλλες εποχές (και στην ομηρική) αντιμετωπίζονταν περιφρονητικά, περιπαικτικά και ειρωνικά και χρησιμοποιούνταν για αυτά προσβλητικοί χαρακτηρισμοί.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΗΦΑΙΣΤΟΥ

Αποκαταστάθηκε η μακαριότητα (ευτυχία των θεών). Η χαλάρωση επισφραγίστηκε με το χαρούμενο συμπόσιο. Άρα η ανεμελιά και η μακαριότητα (=ευτυχία) είναι πάγια (σταθερή) για τους θεούς.

ΣΤΑΣΗ ΗΦΑΙΣΤΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΔΙΑ

Δεν τολμά να του μιλήσει, τον κολακεύει, φοβάται την οργή του, αναγνωρίζει την παντοδυναμία του, αναγνωρίζει το δικαίωμά του να φέρεται με βία, και την υποχρέωση των άλλων να τον υπομένουν. Πρόκειται για στάση υποταγής. Επιπλέον ο Ηφαιστος δείχνει ότι δεν αξίζει οι θεοί να ασχολούνται με τα ανθρώπινα θέματα.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ –ΑΧΙΛΛΕΑ (ΚΟΣΜΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ) ΚΑΙ ΔΙΑ –ΗΡΑΣ (ΚΟΣΜΟΣ ΘΕΩΝ)

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Ικεσία Χρύση στον
Αγαμέμνονα

Συγκρούονται δύο ισχυροί
(Αγαμέμνονας-Αχιλλέας)

Οι Αχαιοί έμειναν αμέτοχοι
στη σύγκρουση, από φόβο.

Οι ανώτεροι επικρατούν και οι
κατώτεροι υποχωρούν.

Κεντρικό θέμα η τιμή.

Υπάρχει μεσολαβητής ο
Νέστορας

ΘΕΟΙ

Ικεσία Θέτιδας στον Δία

Συγκρούονται δύο ισχυροί (Δίας-
'Ηρα)

Οι άλλοι θεοί αν και πικράθηκαν
έμειναν κι αυτοί αμέτοχοι από
φόβο.

Οι ανώτεροι επικρατούν και οι
κατώτεροι υποχωρούν.

Κεντρικό θέμα η τιμή.

Υπάρχει μεσολαβητής ο
'Ηφαιστος.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Συνέλευση ύστερα από πρόταση του Αχιλλέα.

Ο Αχιλλέας ορθώνει το ανάστημά του στην εξουσία του Αγαμέμνονα

Οι θνητοί συγκρούονται για δικές τους υποθέσεις.

Η σύγκρουση τελείωσε με οριστική διάσταση των πρωταγωνιστών

Η παρέμβαση του Νέστορα δεν ήταν αποτελεσματική.

Η σύγκρουση των θνητών είχε μεγάλη διάρκεια

ΘΕΟΙ

Συνηθισμένη συνεστίαση θεών.

Η Ήρα υποτάσσεται στην εξουσία του Δία.

Οι θεοί συγκρούονται για υποθέσεις των ανθρώπων.

Η σύγκρουση τελείωσε με την αποκατάσταση της γαλήνης.

Η παρέμβαση του Ηφαίστου ήταν αποτελεσματική

Σύγκρουση των θεών ήταν σύντομη

ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΙΣΜΟΣ ΘΕΩΝ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΘΕΩΝ-ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ: αυταρχικότητα εξουσίας, σεβασμός στους ανώτερους, κοινά τραπέζια, συζήτηση, καβγάδες, καχυποψία, χειροδικία, δεν γνωρίζουν τα πάντα (π/χ. η Ήρα τις σκέψεις του Δία), συζυγικοί καβγάδες, ανάγκη για φαγητό και ποτό. Οι θεοί ζούσαν όπως οι βασιλικές οικογένειες της εποχής.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ: Οι θεοί ζουν μέσα στη μακαριότητα (ευτυχία), έχουν υπερφυσικές ικανότητες, πίνουν νέκταρ κ.λ.π.

Η ΙΚΕΣΙΑ

Η Ικεσία ήταν θεσμός στην Αρχαία Ελλάδα και οι ικέτες προστατεύονταν από έναν άγραφο νόμο. Προστάτης των ικετών θεωρούνταν ο Ικέσιος Δίας. Ο ικέτης είχε διαπράξει συνήθως έγκλημα ή σοβαρό αδίκημα, είχε παραβιάσει πολιτικό ή ηθικό νόμο. Για ασυλία προσέτρεχε στον βωμό ενός ναού ή στην εστία της οικίας ενός ισχυρού άνδρα.

Τυπικό σχήμα της ικεσίας στην Ιλιάδα :

α. σωματικές εκφράσεις

γονάτισμα του ικέτη και άγγιγμα των γονάτων του ικετευόμενου και της γενειάδας του, αν πρόκειται για άνδρα,

προσφορά δώρων και υπόσχεση μελλοντικών.

β. λεκτικό σχήμα

- επίκληση
- χαρακτηριστικά επίθετα – αρμοδιότητες του θεού
- υπενθύμιση παλαιότερων προσφορών του θνητού
- αίτημα

ΘΕΤΙΔΑ

Θεότητα της θάλασσας, η πανέμορφη κόρη του Νηρέα και της Δωρίδας, η Θέτιδα ήταν η ομορφότερη και η πιο καλοσυνάτη από τις πενήντα Νηρηίδες.

Τη Θέτιδα τη μεγάλωσε η Ήρα προορίζοντάς τη για γυναίκα του Πηλέα του γενναίου βασιλιά των Μυρμιδόνων. Η Θέτιδα όμως με κανένα λόγο δε δεχόταν να πάρει θνητό σύζυγο, αλλά όταν η προφητική θεά αποκάλυψε σ' ένα συνέδριο των αθανάτων, ότι ο γιος που έμελλε να

γεννηθεί από τη Θέτιδα θα γινόταν μεγαλύτερος και δυνατότερος από το Δία, οι θεοί αποφάσισαν να την παντρέψουν με θνητό.

Ο Πηλέας καταδίωκε παντού την όμορφη θεά που του ξέφευγε, αλλάζοντας διαρκώς μορφές. Άλλοτε γινόταν φωτιά και νερό, άλλοτε λιοντάρι και φίδι. Αλλά ο Πηλέας δεν το βάζει κάτω. Εξημερώνει το ένα μετά το άλλο καθένα από τα θηρία και βγαίνει νικητής κερδίζοντας με το θάρρος του την ωραία Θέτιδα.

Οι γάμοι του Πηλέα και της Θέτιδας έγιναν στην κορυφή του Πηλίου μέσα στη σπηλιά του Κενταύρου Χείρωνα και παραβρέθηκαν όλοι οι θεοί από τον Όλυμπο.

Ο Ποσειδώνας προσφέρει στον Πηλέα ένα ζευγάρι αθάνατα άλογα, άλλοι θεοί του δίνουν λαμπρά και ανίκητα όπλα, που τα κληρονόμησε ο γιος του ο Αχιλλέας, ενώ ο Κένταυρος του έδωσε ένα περίφημο δόρυ, που στον τρωικό πόλεμο έκανε περίφημα κατορθώματα. Τη χαρά της γιορτής τη ζωογονεί η κιθάρα του Απόλλωνα και τα τραγούδια των μουσών κι οι Μοίρες προφητεύουν την ένδοξη τύχη του παιδιού που θα γεννηθεί.

Η Θέτιδα για να κάνει το γιο της άτρωτο, τον βύθισε μέσα στα νερά της Στύγας, που έκαναν το σώμα του άτρωτο, εκτός από τις φτέρνες που απ' αυτές τον κρατούσε η μητέρα του. Ο Πηλέας, νομίζοντας ότι η Θέτιδα ήθελε να πνίξει το παιδί, την έδιωξε από το παλάτι του. Παρόλα αυτά η Θέτιδα αγρυπνά διαρκώς για το γιο της από τη θαλάσσια κατοικία της.

Οι αγαθοεργίες της Θέτιδας είναι πολλές, όπως η βοήθεια που πρόσφερε στους Αργοναύτες που κινδύνευαν, η διάσωση της Δανάης, η σωτηρία του Ήφαιστου, όταν τον έριξε η μητέρα του στη θάλασσα από τον Όλυμπο.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗΣ

Στην ομηρική εποχή οι θεοί δεν ενεργούν με γνώμονα την ηθική ούτε παρουσιάζονται ως φύλακες του νόμου και υπερασπιστές του δικαίου. Όταν ο Χρύσης, πληγωμένος από την προσβλητική συμπεριφορά του Αγαμέμνονα, ζήτησε από τον Απόλλωνα να σκορπίσει θανατικό στους Αχαιούς, δεν επικαλέστηκε την **αδικία** που έγινε σε βάρος του αλλά τη **συνολική προσφορά του στο θεό**. Έτσι και ο Αχιλλέας που ζητάει μέσω της Θέτιδας από το Δία να φέρει καταστροφή στους Αχαιούς, δεν προβάλλει κανέναν ηθικό κανόνα και το αίτημα του δε στηρίζεται στο δίκιο του. Αυτό που θα ζητήσει η Θέτιδα από το Δία είναι να της ξεπληρώσει μια παλιά μεγάλη υποχρέωση του, την αποτελεσματική βοήθεια που του πρόσφερε κάποτε, όταν ο αρχηγός των θεών είχε βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι στις σχέσεις ανθρώπων και θεών (αλλά και στις μεταξύ των θεών σχέσεις), ισχύει η αρχή της προσφοράς και της ανταπόδοσης, η οποία δημιουργεί υποχρεώσεις και στα δύο μέρη και παραπέμπει σε συμφεροντολογική συναλλαγή.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Ομοιότητες θεών και ανθρώπων

- Οι θεοί διοικούνται όπως οι άνθρωποι της ομηρικής εποχής: κάποιος ασκεί την εξουσία αυταρχικά και οι άλλοι υποτάσσονται σ' αυτόν.
- Σέβονται τους ιεραρχικά ανωτέρους τους (εμπρός εις τον πατέρα όλοι θεοί σηκώθηκαν) Και οι θεοί συγκεντρώνονται γύρω από κοινά τραπέζια, συζητούν, σκέφτονται κτλ.
- Έχουν και οι θεοί συναισθηματικό κόσμο: ζηλεύουν, εκνευρίζονται, οργίζονται, φοβούνται, στενοχωριούνται, χαίρονται έχουν αδυναμίες και κακίες σαν εκείνες των ανθρώπων δηλαδή καβγαδίζουν, γίνονται καχύποπτοι, απειλούν, χειροδικούν.
- Οι θεοί δεν είναι παντογνώστες, όπως και οι άνθρωποι (η Ήρα, αν και θεά, δε γνωρίζει τους στοχασμούς του Δία).
- Ο συζυγικός τους βίος είναι όπως εκείνος των ανθρώπων: τα αντρώγυνα δε ζουν πάντοτε αρμονικά, οι γυναίκες υποπεύονται τους άντρες τους και τους κάνουν

συζυγικές σκηές, ενώ εκείνοι συμπεριφέρονται σ' αυτές αυταρχικά, φτάνοντας ως το βίαιο ξυλοδαρμό.

- Έχουν και οι θεοί ανάγκη από πιστό.
- Οι θεοί στον Όλυμπο ζουν και συμπεριφέρονται όπως οι βασιλικές οικογένειες της εποχής.

Διαφορές των θεών από τους ανθρώπους

- Οι θεοί ζουν μέσα στην ευδαιμονία, ανέμελοι, απαλλαγμένοι από βιοτικές μέριμνες (η απασχόληση τους με τις έγνοιες των ανθρώπων δεν τους βγάζει για πολύ από την ευδαιμονία τους).
- Έχουν υπερφυσικές ικανότητες,
- Οι θεοί δεν πίνουν νερό ή κρασί παρά μόνο νέκταρ.